

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrť leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrť leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 29. avgusta 1876.

O b s e g: Severnoamerikanski sovražnik krompirja žc v Evropi! — O Ljubljanskega barja osuševanju. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Postava in službeno navodílo za c. kr. žandarstvo v našem cesarstvu. (Dal.) — Matice slovanske kalijo javni red in mir. — Mnogovrstne novice. — Tri dni na Koróškem. — Mati ga izdá. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Severnoamerikanski sovražnik krompirja žc v Evropi!

Ravnokar je kmetijskim družbam od c. kr. ministerstva za kmetijstvo došel dopis, naj razglasijo po časnikih, da je krompirjev žužek, „koloradovec“ imenovan, se iz Amerike na ladijah čez morje pritepel v Nemčijo in Švedsko, kjer je na več posestvih ves krompir pokončal. Vlada Avstrijska je tedaj ostro ponovila prepoved vvaževanja krompirja in drugih sumljivih stvari iz severne Amerike, in naroča zdaj kmetovalcem pazljivim biti, da ne dobimo novega tujega sovražnika v naše dežele. „Novice“ so ta mrčes popisale in v podobi prinesle v svojem 27. listu.

O Ljubljanskega barja osuševanju. *)

Uže nad sto let se posvetujejo in spisavajo črteže, kako bi se Ljubljansko barjè**) ali močvirje osušilo, da bi se potem dalo obdelovati. Za razna početja v to namero se je potrošilo malo ne ravnih milijon goljdnarjev; a danes, ko je minolo 100 let, ne moremo drugače reči, nego to, da Ljubljansko barje še zdaj ni osušeno, kajti 36 ur naj zdržema dežuje, pa voda zalije najboljše njive in travnike ter prežene ljudi iz hiš; s prosta rečeno, vsaka povódenj ozbiljno pretí, vse do hámeta uničiti naseljencem, katere je na močvir priva-

*) Ta sestavek smo prejeli iz rók možá, ki vse razmere, vse dobrote pa tudi vse britkosti in težave močvirja temeljito pozná, in ga je spisal „sine ira“ le na korist dobri stvari. Z ozirom na to, da imamo pričakovati nove postave za obdelovanje tega velikanskega zemljišča, ki pomoči deželne zastopa potrebuje ravno tako živo kakor pomoči deželne vlade, zato o natisu tega članka javno izrekamo željo, naj bi gospodje, ki imajo besedo o tej zadevi bodi-si pri c. kr. deželni vladi, deželnem zboru in mestnem odboru, ne prezrli tega sestavka, ampak ga vrednega spoznali svojih študij ter jih kjer koli in kakor koli na korist važni stvari objavili.

Vred.

**) Poleg besede: močvir, močvirje imamo Slovenci tudi besedo: bára, barjè (sumpf, morast). Beseda barjè Ižancem še zdaj obče rabi, na levem bregu Ljubljaniče pa močvirje imenujejo mah, ker zgornja plast močvirja, ki se požiga, je mah.

Pis.

bilo nekoliko uspešnega osuševalnega truda poslednjih 60 let. Povedati je, da se nikakor ne morejo osušena imenovati zemljišča takošna, katera vsak večji dež preplavi, nego samo ona, katerih nikdar ne zalije povódenj. Odtoka spodnje mokrote zdaj k osuševanju niti prištevati ne mislimo.

Kakor povsod in vselej po obdelanih zemljah, tako se je ob osuševanju tudi pri nas menilo v začetku, da je treba vodi vsako zapréko iz Ljubljaniče umakniti. Za tega delj se je v strugi sredi Ljubljaniče povéčal odtočni prostor in razstreljali so skale v Kodeljevem prekopu, a samo do fabrike za koce pri Udmatu. — zakaj ne tudi še dalje, tega pusta močvirska pamet ne more nikakor z lepa razumeti — s prosta rečeno, pohvalna delavnost se je gibala, da bi se izboljšala zemljišča Ljubljanskega močvirja. A vsa ta dela, kakor hočemo razbistriti pozneje, niso pokazala toliko vspeha, kolikor se ga je bilo nadejati, in mislili smo sploh, da je delo po 1865. letu prestalo (nehalo) samo zato, da bi se malo počakalo in pazilo na to, koliko je ta stvar pomogla ali ne pomogla, ter da bi se kaki najdeni nedostatki (pomanjkljivosti) do dobrega odpravili z novci, kar je še gotovih v to namero.

Že prvo leto potem, to je, 1869. leta, razodela je nam jesenska povódenj, da imamo od vseh dozdanjih osuševalnih početij mnogo skopejšo korist, nego so jo obetali računi, ter da je treba stopiti še obilo korakov dalje, predno dospéjemo tje, kamor nam oko hrepeneče meri; zato smo komaj čakali, kakošno novo delo pride zdaj na vrsto. Pripovedovalo se je namreč, da zopet nameravajo popraviti Grubarjev, zelo pomanjkljivo izdelani vodotoč; da Ljubljaniči od ustja Grubarjevega vodotoča do Kodeljevega prekopa mislijo ponižati strugo, in skale razstreliti od Kodeljevega prekopa do Fužin. — Al vsega tega ni bilo nič. Iz Kodeljevega prekopa se skale niso iztrebile, a pač so se dajale privolitve takim napravam, ki vodi branijo odtekati. Struga se še zdaj Ljubljaniči stesnjuje z novim nabrežnim zidovjem in s cestnimi smetmi; ob šiji (škarpi) Grubarjevega vodotoča je do tál nasajeno visoko drevje in vrbovje, rekel bi zato, da se za njim skriva slaba naredba; s prosta, počelo in storilo se je vse, kar se je móglo, da bi se vspeh vzel napravam, katere so se močvirju na korist godile celih 100 let.

Naposled so ukrenili, Cornov vodotoč podaljšati, da bi se moglo obdelovanje pričeti tudi po nizkem svetu onega barja, kar ga imajo Gorice in Belke, sploh po

vsem, ob levem bregu Ljubljane ležečem starem (prvotnem) barji. Da tega početja črtež nekoliko lažej presódimó, treba malo glóblje premisliti, kakošen svét in kakošna tla ima barje.

Ljubljanski močvir je prava jezerska globánja, objeta z gorami in hribi; samo v severnozpadno stran je svet tako nizek, da si je tod voda siloma cesto pre-drla iz močvirske globánje do posavske ravnine. Ker je Ljublanica bila pretesna, da bi tudi ob večjem de-ževji brez nobenega zadržka dajala odtoč, zaradi tega je bilo hrib Golovec prekopati. To delo se je pozneje mnogo popravljalo; zadnji popravek je bil 1863. leta dovršen.

(Konec prihodnjič.)

Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih.

Po „Oesterr. Landw. Wochenblatt.“

(Dalje.)

Meseca avgusta.

Dné	Leta	
19.	1769.	je cesar Jožef II. oral na polji kmeta J. Novotni-ja pri Raušnic-Višavi na Moravskem. Plug, s katerim je cesar oral, se nahaja še zdaj v muzeji c. kr. kmetijske družbe v Brni.
19.	1780.	je pod cesarjem Jožefom II. bila oklicana postava za rejo kónj.
19.	1822.	se je začela trgatav na Francoskem, ki je bila ena najzgodnejih tega stoletja.
19.	1850.	se je ustanovila prva kmetijska šola v Rabin-Libijecu na Českem.
21.	1791.	je prva dalija, navadno zdaj georgina imenovana, cvetela v botaniškem vrtu v Madridu, kamor je bila iz Mehike prinešena.
25.	1835.	se je odprla kmetijska šola v Lichtenhofu pri Norimberku; ona se je začela iz neke šole za uboge in se pod Weidenkellerjem sama brez podpore vzdržala.
25.	1864.	je bil nenavaden mraz, ki je v več deželah trto pokončal; pri Hiršeku (?) na Štajarskem je zmrznil kmet z dvema sinovoma.

(Dalje prihodnjič.)

Nove postave.

Postava in službeno navodilo za c. k. žandarstvo v našem cesarstvu.

Posebni propisi o tem, kako vésti se žandarjem.

(Dalje.)

Kedar se sumni, da je bilo kako dete usmrteno, treba je poleg drugega pozvedovati še to, je li bilo živo rojeno.

Pri telesnih poškodbah naj žandar naznani, je li najdene telesne poškodbe ali pokvare na zdravji same za-se ali po njih vkupni moči šteti za lahke, težke ali življenju nevarne, po tem s katerimi pomočki ali s kakim orodjem in kako so bile prizadjane.

Kedar žandar zateče ponarejavca ali pačitelja (pre-narejevavca) javnih upnih (kreditnih) listov, naj s falsifikati vred vse pri kaznjivem djanji rabljeno orodje, vso tvarino in druge reči zaseže ter pristojnemu sodišču oddá.

Pri zažigu je zlasti pozvedeti, kako je bilo zažgano, ali se je v to rabilo kako netilo in katero; dalje, kje in kdaj je bil ogenj podtaknjen, podnevi ali ponoči, in

ali se je to zgodilo v takih okolnostih, da je iz tega res na tuji lasti požar vnel se ali vsaj vstala nevarnost požara, ali da je življenje kakega človeka v nevarnost prišlo, in ali bi se bil ogenj, enkrat vnevši se, lahko razširil; naposled je pozvedeti, ako se je požar res vnel, kolika je škoda, katero je storil.

Pri hudodelstvih ali pregreškib, s katerimi je kako drugače nego se je tu omenilo, bilo življenje ali imenje poškodovano ali v nevarnost pripravljeno, pozvedeti je po ogledu sosebno, kakošna sila ali zvijača se je rabila, s kakimi pomočki ali kakim orodjem se je delalo, in koliko se je storilo ali namerjalo storiti škode in koliko je odtod poškodovancu dobička odšlo, ali kolika je bila nevarnost za življenje, zdravje ali telesno varnost ljudi in za tujo svojino ali last.

Hiša, to je stanišče in druge k hišnemu gospodarstvu spadajoče prostornine smejo se samo tedaj raziskavati, kedar biva utrjen sum, da se v njih skriva hudodelstva ali pregreška sumen človek, ali da se tam nahajajo take reči, katere v roke dobiti ali ogledati utegne biti važno za neko preiskavo. Drugo veljá za osebe pod policijski nadzor djane, pri katerih je v namenu policijskega nadzora vsak čas hišna ali osebna raziskava dopuščena.

Takim, o katerih je — kakor se je prej reklo — močno verjetno, da imajo takošnih reči, ali kateri so kacega hudodelstva ali pregreška sumni, po tem slabe-glasnim ali pod policijski nadzor djanim lahko se raz-išče tudi oseba in obleka.

Praviloma sme se raziskavati samo vsled sodniškega z razlogi podprtega povelja. — To povelje je dotičniku pri tej priči ali vsaj v prvih 24 urah po tem vročiti. V dvornem poslopji sme se raziskava še le po tem početi, ko se je to na znanje dalo tistim, katerim je hišni nadzor izročen.

Kedar je hišno raziskovanje opravljati v vojaškem ali takem poslopji, v katerem biva vojaščina (vojno pomorstvo ali deželna bramba), naj se to naznani poveljniku in privzame vojaška oseba, katero on pridodá.

V namen kazenskega pravosodja smejo, kedar je nevarnost v odlogu, varnostni organi tudi brez sodniškega povelja samooblastno raziskovati hišo, kedar ide za človeka, zoper katerega je že izdano privodno ali zaporno povelje, ali če je človek bil pri samem (gorkem) djanji prijet, ali če ga javna potira ali javna govornica stavi v sum kaznjivega djanja, ali če ga zatekó, da ima take reči, ki kažejo na deležnost tacega djanja.

Dotičniku je, ako zahteva, precej ali vsaj v prvih 24 urah po tem vročiti list potrjujoč hišno raziskovanje s pristavljenimi vzroki, za kaj se je to zgodilo.

Hiše in osebe naj se vselej tako raziskujejo, da ne bode nobenega nepotrebne hrupa, da se dotični ljudje ne nadlegujejo ali motijo čez neogibno potrebo; tudi je, kolikor je moči, varovati jim dobro ime in zasebne skrivnosti, ki niso v nikaki zvezi s predmetom preiskovanja, in paziti z največjo skrbnostjo, da se v vsem spodobno in pristojno dela.

Imetnika prostorine, katera se hoče raziskati, povabiti je, da bode pri raziskovanji; če mu kaka ovira brani ali če ga ni domá, mora se k temu povabiti odrasel ud njegove rodovine, ali če tacega ni, kdo domačih ali kak sosed.

Vrhi tega naj žandar, kateri se sam ob sebi hišnega raziskovanja loti, s seboj vzame enega izmed udov županstva ali vsaj enega občinskega služabnika, ter dela s potrebno opreznostjo (previdnostjo) tako za svojo osebo, kakor za zvršilo uradnega djanja, zlasti kedar mu je stopiti v stanišče zloglasnih ljudi.

Pri raziskovanji papirjev je skrbeti za to, da za

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pōli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 6. septembra 1876.

Obseg: O Ljubljanskega barja osuševanju. (Konec.) — Rujava voda — zlata voda. — Žlahno sadje po odrezanih mladikah. — Kmetijski zgodovinski spomini vsega sveta vredjeni po mesecih. (Dalje.) — Nova c. k. obrtniška šola v Gradcu. — Nekaj o šolski disciplini. — Postava in službeno navodilo za c. k. žandarstvo v našem cesarstvu. — Pa le zopet prazno delo! — Mnogovrstne novice. — Tri dni na Koroškem. (Dalje.) — Naši dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

O Ljubljanskega barja osuševanju.

(Konec.)

Do najnovejše dobe so vsi kulturni tehniki enako mislili, da se namreč jezero dá odtočiti, ako se mu na pripravnem mestu predere jez ali breg, ter da bi s takim potom posušena jezerska globanja res tudi vedno ostala suha, zato bodi prekop ali predor tako storjen, da je njegov prekop (profil) na vse strani primeren jezerskim dotokom.

Zadnja leta se je tudi od tega načela odstopilo pri osuševanju Ljubljanskega barja, katero je kar dlje tem podobnejše presihajóčemu jezeru; kajti zdaj se reže vodotoč Cornovec, kateri od začetka do konca gre po močvirski globánji, a ne konči (vsaj) blizu predvorov, kakor uči pamet in potreba. O izdelovanju tega vodotoča ni vredno besedice potratiti; samo to bodi rečeno, da stavbeni tehnik v svojem poslu tako počenja, kakor da bi ne mislil narediti vodotoča, nego zasuti Ljubljani strugo, ki je vže zdaj preozka. Ta vodotoč se 8500 metrov daleč vleče po naplavji, v katerem je glina, pesek in prod. Ker ima Cornovec strme bregove in ozko strugo, zatorej tekoča voda vse te prhke in rahle plasti hoče naglo omajati, in preveč ne rečemo, ako trdimo, da po tem poti v Ljubljani more splavati do 80.000 kubičnih metrov, katerih se dobra polovica ustavi v blatu inrodu po strugi tesne reke. To vedno zasípanje bode Ljubljani nazaj do Vrhniške napenjalo, kakor jéz, ter množilo povodnji, a ne manjšalo. Za tega delj ta vodotoč močvirski zemlji nakoplje baš tisto preglávicó, katera se z njim odvráča. Dolžnost je, na vsa usta povedati, da, kedar se Cornovec dodela, bode o povodnjih še bolj nego li do zdaj zalit ves Belški, Goriški itd. močvir, katerega s tem vodotočem njegovi mojstri spet res jako čudno in smešno, če ne žalostno, osušavajo.

Iz tega, kar smo do zdaj rekli, umeje vsak, da Cornovec barja pri Goricah in Belkah ne bode branil zaliva; zatorej bi pametneje bilo, z vodotoči, kateri bi šli prómo (na ravnost) v Ljubljani, to zemljo osušati, da bi se potem konči (vsaj) polovično obdelovala; kajti ob sedanjih hidrografskih razmerah ni odvrniti od nje vse povodnji.

Letošnje povodnji so storile najmanj do 150.000 gold. kvare, in ako rečemo, da od tedaj, od kar so ne-

hala osuševalna dela, to je, od 1865. leta do letos, voda povprek eno leto po 10.000 gold. naredí kvare, kar ni preveč šteto, vidimo, da so močvirci v teh letih škode trpeli za 250.000 gold. *)

Ako bi pa samo z obrestmi onih novcev, ki so v hranilnici naloženi, se začele delati osuševalne naredbe ter se iztrebil nasuti pesek iz Malega Grabna in Gradašice, posekalo se drevje in grmovje po Grubarjevem vodotoči, ter se ne bi dala nikomur dovolitev takih naprav, ki vodi branijo hitro odtekati, potem bi povodenjska škoda tako padla, da bi jo malokdo posebno čutil.

Setev je letos bila uže trikrat uničena ter bati se je te nesreče tudi četrtič**), a vrhu vsega tega se gošpodje močvirski osušniki ne predramijo! Ne vemo, česa še čakajo?

Močvircem ubogo malo pomagajo nabrane miloščine, katere vsakoletno nesrečo samo v tistem hipu nekoliko olajšajo, a je nikakor ne morejo v korenu zadržati. Če se o močvirji marsikaj zdatno ne predružači, se močvirskega kmeta blagovitost ne more okrepčati, marveč vsakako mora propasti vse obdelovanje tega zemljišča, od katerega bi se po pravici nadejati bilo toliko prihodnje rodovitosti.

Ta kratki popis, kakošno je barje, ne meri na nikakoršne enostranske koristi, nego v nauk bodi tistim, kateri mislijo, da z dodelanim Cornovim vodotočem bode dodelano tudi osušenje celega močvirja. Tudi smo s temi vrsticami slavni deželni vladi hoteli v roko podati pripomočke, s katerimi bi letošnje žalostne dogodke mogla odvrniti za vselej, ter menili smo državi storiti ljubav, ker jej, ako se naštete zapreke čisto odpravijo, ne bode potem nikoli treba povodnjikom dajati podpore. ***)

Več močvircev, katerim povodnji delajo kvaro.

*) Tolika škoda je zadela močvirje že pred povodnijo preteklega tedna; veliko večja pa je zdaj, ko je zadnja povodinj poplavila zopet velik del močvirja in popolnoma pokončala v mnogih krajih krompir in fižol. Gledé na povodnje ki zadnja leta vsak hip pokončujejo močvirje, mora se pač reči: „Roma deliberante Sanguntum perit!“ Vred.

**) Žalibog da se je to pretekli teđen, kakor smo gori rekli, že zgodilo! Vred.

***) Naj bi tedaj ta opominj ne bil glas vpijočega v puščavi! Vred.